

Læringsmål

Når du har arbeidet med dette kapitlet, skal du kunne

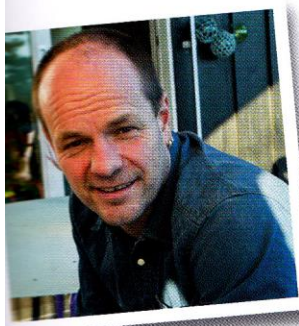
- bruke ulike skriveøvelser for å komme i gang med egen skrivning
- lese egne tekster kritisk
- bearbeide og revidere egne tekster
- være en skrivevenn

KURS

3 Kreativ skrivning

Løgn og fantasi

«Da jeg starta å skrive, var det en lettelse for meg å kunne jule. Det løsna egentlig i det øyeblikket jeg skjønnte at jeg hadde lov til å jule. Jeg synes jo folk flest har altfor få sjanser til å jule, og nettopp derfor tror jeg også anonymiteten på for eksempel Internett gir folk sjanser til å dikte historier og leke andre.» (forfatteren Harald Rosenløw Eeg)

Fiksjonstekster:
oppdiktede tekster
som fortelling,
novelle og roman

◀ I dette kapitlet skal du blant annet bli nærmere kjent med forfatteren Harald Rosenløw Eeg, og du skal få innblikk i hvordan en ekte forfatter gjør det når han skal skrive en tekst. Kanskje kan metodene hans være til hjelp i din egen skrivning?

Harald Rosenløw Eeg har skrevet prisbelønte ungdomsbøker, sangtekster og filmmanus. I en periode mens han gikk på skolen, sluttet han helt å skrive fiksjonstekster. Han fikk ikke til å dikte og fantasere, så han skrev saktekster isteden. Men etter å ha lest boka *Beatles* av Lars Saabye Christensen, kom han på episoder fra sitt eget liv som han fikk lyst til å skrive om. Etter hvert forsto han at han kunne pynte litt på sannheten. «Når du juler, våger du å sette ord på ting som du kanskje synes er vanskelig å snakke om», sier han. Poenget er ikke å fare med løgn og usannheter, men å bruke fantasien for å omskrive virkeligheten på en troverdig måte.

OPPGAVER

- 1 a Fortell om en gang du måtte lyve for ikke å såre en venn.
b Du kommer for seint hjem. Du forteller foreldrene dine at du glemte tiden, fordi du så på film hos en venn. Problemet er bare at faren din så deg utenfor kjøpesenteret hvor du ikke får lov til å være. Hvordan kommer du deg ut av knipa? Skriv en halv side videre på fortellingen.
- 2 🗣️🗣️ Gå sammen to og to. Fortell hverandre en løgnhistorie om hva som skjedde da dere var på vei til skolen. Dere kan gjerne bruke noen minutter i forveien til å sette ned noen stikkord.
- 3 🗣️🗣️ Diskuter: I hvilke typer tekster er det greit å lyve? I hvilke typer tekster er det viktig å holde seg til sannhet og fakta?

Før du skriver

Akkurat som med lesing kan skriveprosessen deles inn i tre faser: Før du skriver, mens du skriver, og etter at du har skrevet.

Den gode ideen

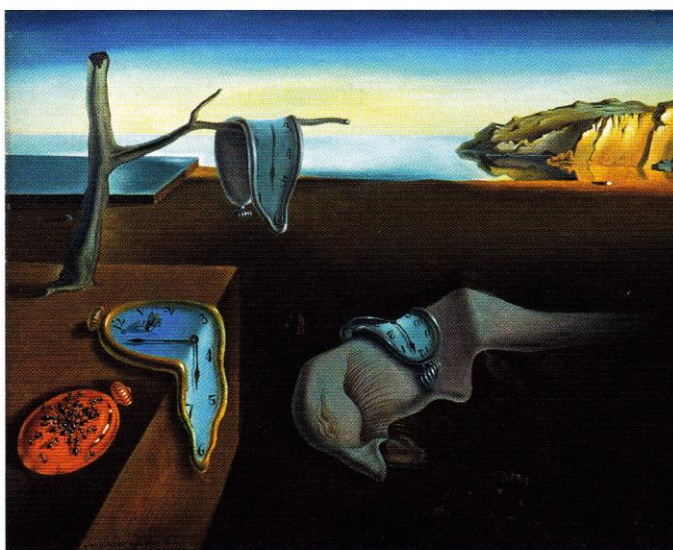
Harald Rosenløw Eegs store skrekk er å miste gode ideer. «Det øyeblikket det dukker opp en god idé, er magisk. Får jeg en god idé når jeg er i ferd med å sovne, må jeg skrive den ned for å være sikker på at den ikke skal være borte morgenen etter.» Du bør også ta vare på ideene dine etter hvert som de dukker opp. Skriv dem ned, og bygg opp din egen personlige idébank. Om du ikke får bruk for ideene med en gang, så kan de kanskje brukes seinere. Ofte er det helt dagligdagse hendelser som setter i gang fantasien til Harald Rosenløw Eeg. «Det er befriende å late som om jeg er en annen person, og la denne personen ta avgjørelser og oppleve ting som jeg selv ikke får i virkeligheten. Det er som å delta i et rollespill hvor du slipper kontrollen og blir en annen», sier han.

Du kjenner deg kanskje igjen? Eller kanskje ikke? Enkelte situasjoner setter i gang fantasien, mens andre ganger er det dønn umulig å finne på noe å skrive om. Da gjelder det å ikke miste motet! Her skal du få prøve noen metoder du kan bruke dersom du står fast.

Assosiasjon: det at en tanke leder til en annen eller mange nye tanker

▼ Et ord, en tekst, et bilde eller et musikkstykke kan sette deg på sporet av en god fortelling.

▼ Salvador Dali: «Minnenes utholdenhet», 1931.

OPPGAVER

- 4 Skriv om et bilde
 - a Velg ett av bildene på side 44 eller ordskyen over. Beskriv helt konkret hva du ser. Hvilke tanker får du? Noter assosiasjonene dine på et ark.
 - b Ta utgangspunkt i det du skrev i oppgave a. Tenkeskriv i tre minutter. Skriv ned alt du kommer på som har med temaet å gjøre.
 - c Del ideene dine med en skrivevenn. Velg deg ut den ideen du var mest fornøyd med. Diskuter hvorfor du mener dette kan være et godt utgangspunkt for en tekst.
- 5 Skriv om deg selv!
Ta utgangspunkt i sist lørdag. Bruk deg selv som hovedperson, og skriv en kort tekst basert på virkelige hendelser hentet fra denne dagen. Hva gjorde du, og hva opplevde du? Du skal verken legge til noe eller overdrive for å gjøre teksten mer spennende, men du skal gjenfortelle dagen slik den var.
- 6 Min drømmedag! Tenk deg at du hadde vunnet en drømmedag hvor alt var mulig. Skriv en kort tekst om hva du opplevde denne dagen. Slipp fantasien løs!
- 7 Skriv om en person du ikke kjenner
 - a Velg deg ut noen personer du for eksempel sitter overfor på bussen, eller som du har lagt merke til i andre sammenhenger. Skriv ned noen tanker, assosiasjoner og ideer disse personene gir deg. Hva er deres historie? Hvor skal de? Har de noen hemmeligheter?
 - b Del ideene dine med en skrivevenn. Bli enige om én av personene det kunne ha vært spennende å jobbe videre med i en tekst. Hvorfor valgte dere akkurat denne personen?

P

TENKESKRIVING

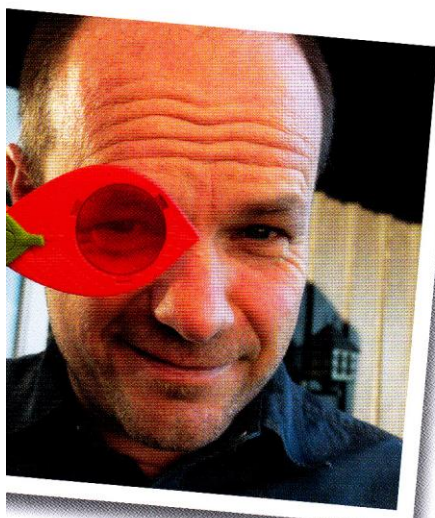
Bruk ett minutt på å tenke over temaet du skal skrive om.

- Skriv ned absolutt alt du kommer på om temaet.
- Skriv i tre minutter uten å legge fra deg blyanten. Skriv i vei!
- Les gjennom det du har skrevet.

Å dele egne ideer

Ikke vær for kritisk til dine egne ideer. Hør hva andre mener, før du forkaster eller bruker dem. Å lufte ideene dine med en skrivevenn kan gi deg nyttige innspill, og i tillegg får du kanskje litt ekstra selvtillit før du begynner å skrive. Vær heller ikke redd for at andre skal stjele ideene dine, for sjansen for at andre skal skrive samme tekst som deg, er veldig liten.

Et godt tips er å la ideene dine modne. Ikke sett i gang med første og beste idé, men sov på den, og del den med andre før du bestemmer deg!

Skriveplan

Med en god plan og gode forberedelser blir det enklere å skrive selve teksten. Harald Rosenløw Eeg snakker om å tegne et kart over fortellingen før han begynner å skrive. Dette kartet, eller disposisjonen, beskriver handlingen i fortellingen og bidrar til at teksten blir slik som han ønsker den. Et godt tips er å ha slutten klar før du begynner å skrive. Det gir deg en retning på skrivingen fordi du vet hvor du skal med teksten.

Du har kanskje opplevd å skrive deg inn i håpløse situasjoner som du ikke kommer deg ut av? La oss si at helten i fortellingen din er på flukt, og at han gjemmer seg i et bombesikkert bankhvelv. Den eneste veien ut er sperret av en gjeng tungt bevæpnede banditter. Løser du problemet ved at en usynlig dør i veggen plutselig åpner seg, vil nok mange lesere mene at dette ikke er en troverdig løsning. Har du planlagt handlingsgangen før du begynner å skrive, unngår du å skrive deg fast på denne måten.

P

EN GOD SKRIVEVENN

- synes du er god til å skrive
- viser deg hva som er bra
- stiller gode spørsmål til teksten din
- forteller hva hun eller han gjerne vil lese mer om
- er opptatt av at du skal skrive en skikkelig god fortelling
- er til å stole på og forteller ingen andre om det du har skrevet

P

FØR DU SKRIVER

- Bestem deg for hvem du vil skrive for. Se for deg mottakerne av teksten.
- Bestem deg for hva som er formålet med teksten. Skal du for eksempel informere, argumentere eller underholde?
- Bestem deg for hvor lang den ferdige teksten skal bli, og disponer teksten nøye.

Rammer for teksten

Før du begynner å skrive, kan det også være lurt å bestemme seg for hva som er formålet med teksten, hvem som er mottaker, og hvilken sjanger du vil skrive i. Språket må også tilpasses formål og mottaker. Skal du skrive en fortelling som egner seg for barnehagebarn, gjelder det å finne et tema de interesserer seg for. Selv om du synes at krimhistorien du går og bærer på, er knakende god, så er det ikke sikkert at barna vil ha like stor glede av den.

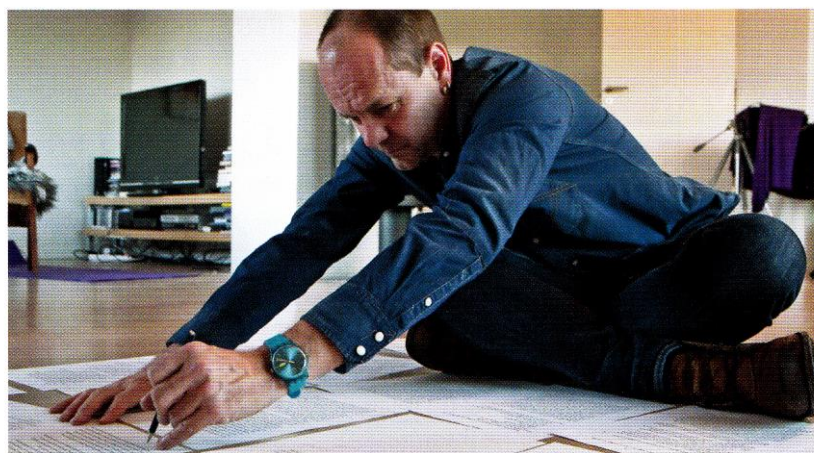
I tillegg må disposisjonen ta hensyn til hvor lang den ferdige teksten skal bli. Skal du skrive én side, kan du ikke bruke mer enn halvparten av siden til innledningen. Det er vanskeligere å skrive kort enn å skrive langt. Da må du tenke gjennom og disponere handlingen i fortellingen veldig nøye.

Handlingsgang

På samme måte som det finnes regler for hvordan setninger skal bygges opp, finnes det regler og oppskrifter for hvordan handlingen i en fortelling kan bygges opp. Det faste mønsteret som går igjen i de fleste fortellinger, kaller vi for fortellingens handlingsgang. Den deles inn i tre deler:

- 1 Begynnelse (innledning): Bakgrunn, situasjon og igangsettende hendelse presenteres.
- 2 Hoveddel: Konflikten presenteres, handlingen bygges opp mot høydepunkt, og konflikten blir forsøkt løst.
- 3 Avslutning: Løsningen presenteres, og situasjonen som ble presentert i åpningen, er endret.

Konflikt: et problem som må løses

48 | Kapittel 3 Kreativ skrivning

P

HANDLINGSGANG**Foreløpig overskrift:**

Begynnelse (innledning)	Hoveddel	Avslutning
– Hvem handler fortellingen om? – Når foregår handlingen? – Hvor foregår handlingen? – Hvordan starter du? Pangstart, fortellende eller med slutten først?	– Hva slags problem eller konflikt skal løses? – Hvilke måter kan problemet eller konflikten løses på? – Hva er tekstens høydepunkt? – Skal teksten ha et vendepunkt?	– Hvordan løses problemet eller konflikten?

Bygg ut ideene dine

Etter at du har lagd en disposisjon og planlagt handlingsgangen, er tiden inne for å utvide og utvikle ideene dine. Det du ikke vet fra før, må du finne ut av før du begynner å skrive. En god regel er at du skaffer deg mer kunnskap om emnet du skal skrive om, enn det du har behov for. Både tankekart og flerkolonnenotat egner seg godt til dette arbeidet. Du kan skrive rett inn i skjemaene og bruke stikkordene dine som utgangspunkt for det videre arbeidet med teksten.

Flerkolonnenotat

Tema: Idrettsgrener	Fotball	Bordtennis	Orientering
Årstid	Året rundt	Året rundt	Vår, sommer, høst
Antall utøvere	22	2	Ubegrenset
Utstyr	Fotballsko, leggskin, fotball	Bordtennisbord med nett, bordtennisracketer, bordtennisball	Kart og kompass, terrengsko med pigger

OPPGAVER

- 8 Handlingsgang: Ta utgangspunkt i notatene dine fra oppgave 4. Bruk skjemaet *Handlingsgang*, som du finner øverst på siden, og lag en handlingsgang for en fortelling.
- 9 Informasjonsinnhenting: Nå skal du lage et tankekart med ulike kategorier som skal inneholde informasjon om for eksempel tid, sted, hovedperson, bipersoner og miljø. Bruk gjerne nettet for å finne informasjon.
- 10 Formål, mottaker og språkbruk:
 - a I oppgave 8 og 9 lagde du en handlingsgang, og du samlet inn informasjon. Nå skal du bestemme deg for mottaker og formål. Begrunn valg av formål og mottaker.
 - b På hvilken måte vil mottaker og formål påvirke språkbruken i teksten din?

Skriveprosessen

Å skrive er å skrive om!

Du må våge å skrive dårlig for å kunne skrive godt. Dette gjelder også for forfattere. Harald Rosenløw Eeg forteller at han alltid skriver fem til sju utkast av teksten før han er ferdig med den. Mellom utkastene jobber han mye med responsen han får fra andre forfattere og forlaget sitt.

God respons handler om at du utvikler og bearbeider teksten din i samspill med andre. Responsrundene kan motivere deg til videre arbeid. Samtidig peker de på styrker og svakheter ved teksten som du kanskje ikke ser selv. Tilbakemeldingene du får fra en skrivevenn, er som regel positive og støttende. Derfor er det også viktig å motta respons fra lærer. I tillegg til å rose teksten din vil lærerresponsen også peke på ting som kan forbedres.

Fra idé til ferdig tekst

I førsteutkastet er det selve ideen og handlingen du skal konsentrere deg om. Bruk notatene dine fra forberedelsene, og lag innledning, hoveddel og avslutning. Harald Rosenløw Eeg sier at han i denne fasen av skrivingen arbeider fram «humøret» i teksten. Han finner ut om teksten er glad, dyster, snill, slem eller trist. «Humøret» eller stemningen i teksten er blant annet med på å styre hva slags litterære

og språklige virkemidler som egner seg å bruke i teksten. I denne fasen er det lurt å ikke tenke på rettskriving. Skru gjerne av retteprogrammet på pc-en, så blir du ikke forstyrret når det gjør deg oppmerksom på skrivefeil. Språkvasken kommer seinere i prosessen.

Hjelp, jeg har fått skrivesperre!

Hva skal du gjøre når alt stopper opp og du er helt tom for ideer? Det finnes dessverre ingen vidundermedisin for skrivesperre, men det finnes likevel noen enkle råd og tips som kanskje kan hjelpe deg i gang igjen.

- **Tvangsskriving** kan være et effektivt hjelpemiddel når alt stopper opp. Legg bort teksten du arbeider med, velg deg et tilfeldig ord, for eksempel en farge, og skriv helt fritt og usammenhengende om det som faller deg inn i fem til ti minutter. Hver gang skrivningen stopper opp, fortsetter du med å skrive ordet du valgte deg, helt til du kommer på noe nytt å skrive om.
- **Refleksjonsskriving** kan også hjelpe deg i gang igjen. Skriv i fem minutter om hva du har fått til med teksten din, hva du mener gjenstår, og hva som hindrer deg i å skrive videre.
- **Få respons.** Ofte kan en skrivevenn se løsninger du selv ikke ser. Den som gir deg respons, ser teksten med nye øyne og er ikke fastlåst i dine ideer og planer.

Fra idé til ferdig fortelling

Nå skal du få se et eksempel på hvordan en elev i niende klasse jobbet med å skrive fortellingen «Torghandel». Eleven har planlagt handlingsgangen og fått den godkjent av lærer. Fortellingen skal handle om ei ung jente med sommerjobb på et grønnsaktorg i en by. Jenta står der hele sommeren og ser sider av livet hun ikke har sett før. Her går det ofte rusmisbrukere, prostituerte og halliker forbi. Utveksling av penger og stoff skjer på åpen gate. Handlingen foregår den dagen en av de prostituerte kommer bort til jenta for å spørre om å få noen småpenger.

Niendeklassingen ønsker å konsentrere seg om gjøre seg ferdig med innledningen før resten av teksten skrives. «Med en god innledning på plass blir det enklere for meg å skape en retning for resten av fortellingen», tenker eleven og starter fortellingen med å ta med leseren inn i miljøet på torget.

Førsteutkast til innledning:

Klokka er tolv, og det er en varm dag. Jordbærene råtner fordi det er varmt. Jeg lurar på om den prostituerte jenta kommer for å levere penger til halliken i dag også. Han er kledd i svarte klær og har solbriller, han har et gullkors rundt halsen. Han står og venter på henne og virker stressa. Han ser ofte på klokka. I går ga han henne en ørefik.

Førsterespons til innledning:

Etter at førsteutkastet på innledningen var ferdig, var det tid for en samtale med skrivevennen og med læreren. Skrivevennen trekker

TENK OVER

Pek på forskjeller mellom første- og andreutkastet. Hvilken tekst synes du er best, og hvorfor?

fram det positive med at det kommer godt fram hvor handlingen utspiller seg. Likevel er ikke eleven helt fornøyd. Læreren synes ikke at det kommer godt nok fram om det er jenta eller den svartkledde mannen fortellingen skal handle om. I tillegg kommenterer læreren både språk og setninger. Eleven får beskjed om å jobbe med tekstbindingen, slik at det blir bedre flyt og bedre sammenheng mellom setningene. Eleven bestemmer seg for å skrive innledningen på nytt, slik at språket blir bedre og det kommer tydeligere fram hvem fortellingen handler om. Etter en stund kommer andreutkastet.

Andreutkast til innledning:

Begge viserne på domkirkeklokka peker rett opp, luften dirrer, og en eim av råtne jordbær henger i luften. – Håper hun kommer snart, jeg orker ikke å se enda flere blåmerker på det bleke kinnet hennes. Den åpne, svarte skjorta skjuler delvis gullkorset som glimter i sola, isen fra øynene hans når meg til tross for mørke Ray-Ban-briller. Han ser stadig på klokka.

Andrerrespons til innledning:

«Disse skildringene ble bedre», tenker vår elev. Læreren synes også at endringene har gjort innledningen bedre, og at det kommer tydeligere fram hvem som er hovedpersonen. Dessuten har tekstbindingen bedret både språk og setninger. I tillegg synes læreren at eleven har fått inn flere sanseinntrykk.

Eleven er nå fornøyd med innledningen og skriver videre på fortellingen.

Førsteutkast til hoveddel:

Den prostituerte kvinnen har levert pengene til halliken og kommer mot meg på torget. Hun er tydeligvis blakk og prøver å tigge en kurv jordbær. Hun vakler bortover og virker dopa, men plutselig ser hun rett på meg der jeg står, og jeg føler at hun plutselig blir mer enn en rusmisbruker. Jeg tar fram en jordbærkurv og rekker den mot henne.

Førsterespons til hoveddel:

Læreren synes førsteutkastet blir for livløst og refererende og ber eleven om å forsøke å utnytte mulighetene sjangeren gir. Eleven er enig. «Dette blir for monotont. Jeg må prøve å variere fortellemåtene mine ved å få inn skildringer og dialog.» Eleven jobber med teksten, og her er resultatet:

Andreutkast til hoveddel:

To tynne ben i oppflisete stiletthæler vakler seg fram rundt hjørnet ved den eksklusive dressbutikken. Kjolen har dyplilla flekker. Det er den samme hun har hatt på seg hver dag. Blikket har liksom ingen

bunn, bryr hun seg ikke? Er hun pen? En liten bunke hundrelapper overleveres, han med gullkorset forsvinner som dugg for solen.

– Har’u jordbær? Stemmen hennes mangler vilje der hun vakler mot meg. – Men jeg ha’kke penger likavæl, han tar’em. Jeg kan nesten kjenne ånden hennes, hjertet mitt eksploderer snart, huden stikker, og jeg får kvelningsfornemmelser i halsen.

Mekanisk tar jeg opp en kurv og rekker henne. Bær etter bær forsvinner ned mellom leppene hennes uten at hun tar seg tid til å rense dem.

– Du er snill! sier hun. Jeg har aldri følt meg så dum.

Plutselig ser jeg noe i øynene hennes. En slags glad tristhet. Hun vil ikke skade meg. Jeg puster ut og forsøker å smile. Hun kan ikke være mye eldre enn meg!

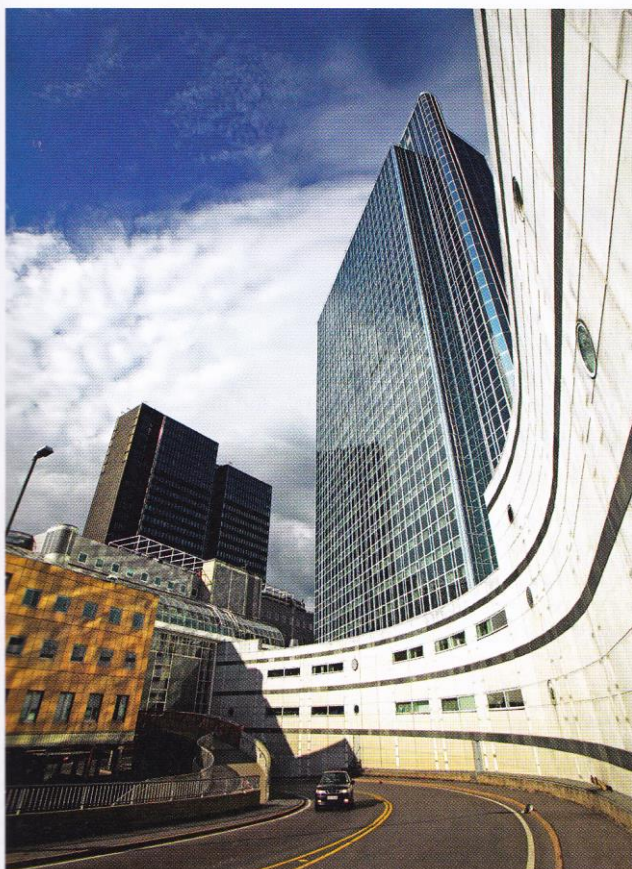
Slik jobber niendeklassingen seg gjennom hele teksten for å bedre kvaliteten. Eleven forsøker å vise hvordan det er uten å si det rett ut. Hun prøver å holde på de viktige øyeblikkene og gjøre dem lengre. Eleven varierer fortellemåter, skildrer, utvider viktige øyeblikk, lager gode bilder og metaforer, legger inn frampek (små hint om hva som skal skje) og bruker kontraster. For hver runde niendeklassingen går med teksten, blir den litt mer interessant for leseren. Så avslutter eleven teksten.

Førsteutkast til avslutning:

Den prostituerte jenta får plutselig øye på en svart taxi med en middelaldrende kunde inni. Hun får det veldig travelt og hopper inn i bilen som stanser rett ved torgboden min. Bilen kjører av gårde.

Førsterespons til avslutning:

Læreren kommenterer at eleven burde prøve å si hva som skjer, uten å si det direkte. Altså si noe «mellom linjene». Vår elev er enig, for det krever mer av leseren.

Andreutkast til avslutning:

En mørk taxi stanser ved torgboden min, det sitter en dresskledd mann i baksetet. Øynene blir plutselig like tomme som jordbærkurven igjen, og før jeg vet ordet av det, sitter hun med armen rundt den dresskledde mannen. Bilen sikter mot det nye hotellet.

Andrerespons til avslutning:

Vår elev er nå fornøyd med fortellingen sin og ber derfor ikke om respons fra lærer. Eleven vet at det er en viktig ting som gjenstår, og det er «språkvask». Hun får en skrivevenn til å lese teksten høyt og hører da at teksten har noen formuleringer som må endres på, før den kan leveres. Eleven skrur på retteprogrammet på pc-en, fokuserer på god grammatikk og tegnsetting og arbeider seg en siste gang gjennom teksten.

OPPGAVER

- 11 Skriv en tekst på bakgrunn av handlingsgangen du lagde i oppgave 8. Bruk ideer fra tankekartet du lagde i oppgave 9. Mottaker og formål valgte du i oppgave 10.
- 12 🗣️ «Språkvask». Få en skrivevenn til å lese teksten din høyt for deg. Når du har rettet opp eventuelle formuleringer du ikke er fornøyd med, er du ferdig med teksten.
- 13 🗣️ Bruk malen for litterær samtale som du finner på side 33, og diskuter dere igjennom førsteutkastet på innledningen til niendeklassingen.
- 14 Skriv ned hva som skiller niendeklassingens førsteutkast fra hennes andreutkast.
- 15 **Klar for en utfordring?** Diskuter påstanden: «Andreutkastene utnytter fortellingens muligheter bedre enn førsteutkastet.»

54 | **Kapittel 3** Kreativ skrivning**P****KREATIV SKRIVNING****Å samle på ideer**

- Ikke vær streng med dine egne ideer.
- Spar på alle ideer.
- Hent inspirasjon fra din egen hverdag.
- Del og luft ideene dine med andre.
- Bruk skriveøvelser som tenkeskriving og tvangsskriving som hjelp til å komme i gang.

Hjelp til ideer

- Skriv ut fra et spennende bilde.
- Skriv ut fra et valgt musikkstykke.
- Skriv om en person du ikke kjenner.
- Skriv om en dag i ditt eget liv.
- Skriv om din drømmedag.

Planlegging og strukturering av tekst

- Bestem hvem som er mottaker.
- Bestem hva som er formålet med teksten.
- Lag en god disposisjon: Hvor lang skal teksten og hver enkelt del være?
- Lag en handlingsgang.
- Planlegg hvordan fortellingen skal slutte, før du skriver den. Flere alternative avslutninger gir deg flere muligheter underveis.

Omskriving

- En god tekst er omskrevet flere ganger.
- Respons og tilbakemeldinger kan hjelpe teksten videre.
- Responsen skal først og fremst motivere til videre skrivning.
- Du må åpne opp for kritiske tilbakemeldinger på teksten.
- Få teksten din opplest, og hør om teksten din ble slik du ønsket.
- Språkvask teksten din til slutt.

Handlingsgang**Foreløpig overskrift:****Begynnelse (innledning)**

- Hvem handler fortellingen om?
- Når foregår handlingen?
- Hvor foregår handlingen?
- Hvordan starter du? Pangstart, fortellende eller med slutten først?

Hoveddel

- Hva slags problem eller konflikt skal løses?
- Hvilke måter kan problemet eller konflikten løses på?
- Hva er tekstens høydepunkt?
- Skal teksten ha et vendepunkt?

Avslutning

- Hvordan løses problemet eller konflikten?

I mål?

- Hvilke teknikker kan du anvende for komme i gang med egen skriving?
- Hvorfor er det viktig å lese egne tekster kritisk?
- Hva kan respons og tilbakemeldinger gjøre for teksten din?
- Hvordan kan du bearbeide og revidere egne tekster?

LOKUS

PÅ NETT

På elevnettstedet kan du finne disse ressursene til kapitlet:

- Fortellingsmaskinen
 - Læringsplakatene
 - Flerkolonneskjema
 - Tankekart
 - Skjema for tekstsamtale
 - Kapittelquiz
 - Digitale oppgaver
- www.lokus.no/direkte/fabel/